

AUNE KROHN
MENNEITTEN AIKOJEN TARINAA

OSAKEYHTIÖ VALISTUS
HELSINKI, 1955
Raittiuskansan Kirjapaino Oy.

HAMALAISIA TYYPPEJA JA KOHTALOITA

Kolme Jooseppia

Ensimmäinen heistä oli Jooseppi Syrjä, Syrjän talon isäntä Lopella, mies, jolta kesäkotimme oli vuokrattu.

Hän oli keskikokoinen, vantteranpuoleinen, ensi tapaamisemme aikoina v. 1887 ei kai vielä neljänkymmenen. Oli perinyt rusthollin äidiltään, jolle oli kuusitoistavuotiaana otettu mies talon kotivävyksi. »Kun tuolla oli muutama tynnyri rukiita», kuten vanhan emännän ylenkatseelliset sanat yhä kuuluivat.

Naimisissa isäntä oli ollut kahdestikin. Ikimuistoksen Edlan kuoltua pikkupoikineen oli puhemiehen avulla tuotettu Rengon Eerolasta varsin paljon nuorempi »Marii» — niin nimi kuului isännän suussa. Mutta hyvinpä tuo näkyi talonpito sujuvan.

Olihan apuna muonamies vaimoineen, oli isorenki, yhteen aikaan pikkurenkikin, ja ripeä »piika». Suurina rukiinleikkuupäivinä oli talkooväkeä pelto kirjavanaan. Sirppi työaseena, niinkuin niityllä viikate ja harava, työ hidasta ja hikistä. Tarvittiin monta kättä.

Jooseppi Syrjä ei suinkaan herrastellut kamarin keinutuolissa muiden raataessa. Samanlaisiin valkoisiin rohdinvaatteisiin pukeutuneena kuin väkensäkin hän lähti ani-

varhain ja palasi sen mukaan kuin työ vaati. Yhdessä aterioitsi, tosin pöydän päässä, samasta vadista pisteli velliä, samasta kovasta, tuvan katto-orsien varassa notkuvien varrasten reikäleivästä iski penkin syrjään itselleen kappaleen.

Ja hän oli hyvä alaisilleen. Muistan erään elokuunillan Syrjän pirtissä, jossa muuan »piikalikka» makasi, niinkuin näytti, kuolemaisillaan. Isäntä mitteli huolissaan lattiaa edestakaisin kehoitellen tyttöä muistamaan Jumalaa hädässään. Ei se ollut oman edun tavoittelua, se oli todellista murhetta hänen huostaansa uskotusta.

Hyvinä ruisvuosina Jooseppi Syrjä talletti aittaansa itävää siementä pahojen päivien varalle. Eikä suinkaan vain itselleen. Siitä piti liietä lähitienoon torppiinkin. Uskolliselle muonamiehelleen hän lohkaisi maastaan kauniin palstan asuttavaksi ja viljeltäväksi. Vanhan patriarkallisen ajan rehti hämäläinen.

Hänessä asui niin ikään aimo annos hämäläistä huumoria. Talkooväen joukossa oli joskus muuan hieman hassahtavana pidetty Jooseppi Toki. Isäntä, joka itse aina laittoi kyköjen jalat, oli tekevinään huonon ja survaisi sen sitten salavihkaa kumoon. Raappaisi korvallistaan ja huusi: »Voi, kaima, tules auttaan!» Ja »kaima» tuli rehvakkana: »Kyllä tämä poika osaa!»

Toisinaan sentään esiinnyttiin rusthollareinakin. Silloin näet, kun lähdettiin kauemmaksi sukuloitsemaan Hyrryn komeaan taloon, missä isännän sisar emännöi. Hyrryn tyttärehän olivat saaneet aviomiehekseen toinen kansakoulunopettajan, toinen helsinkiläisen rakennusmestarin. Täytyi siis olla vähän kuin tasoissa.

Eikä Jooseppi-isäntä pitänyt oikein siitäkään, kun nappasin hänestä kuvan arkipukimissa, rantatiellä seisovana.

Piti välttämättä ottaa toinen, oikea »valokuva» juhlallisine asentoineen ja ilmeineen: isäntä istuu ja emäntä seisoo vieressä, kumpikin parhaassa taatissaan.

Syrjä oli todella vanha ratsutila, jolla isännän poikasena ollessa oli kyytivelvollisuus. Joskus hän kertoili muistelmiaan siitä, kuinka sydän kourassa pomppi takaistuimella herrojen anastettua ohjaketki omiin käsiinsä. Huima oli vauhti huonoilla teillä, kunnes isän hevonen oli yltä päältä vaahdossa.

*

Iho kuin lähtemättömiin uurteisiin käpristynyttä pergamenttia, kaikkien ahavain ruskettamaa, hiukset riipin raapin, samoin viikset ja parransänki. Päässä ikivanha kulunut lakkireuhkana. Yllä aina kesäisin rohtiminen takki ja suolilta nahkavyöllä kiristetyt housut, joiden lahkeet tuskin koskaan näki muuta kuin ylöskiverrettyinä. Niiden jatkona suoniset karvaiset jalat.

Jooseppi Toki näet taivalsi aina paljainjaloin, Helsingin-matkansakin, saappaat kädessä. Hänestä kulki sellainen tarina, että hänellä oli ollut lumppurin varastohuone. Mutta sitten se äkkiä paloi. Puhuivat tuhopoltosta, Tokilla kun oli siinä nähtävästi rahansakin. Siitä asti hän lienee ollut jollain lailla päästään vialla.

Toisaalta mies oli oikeastaan viisaampi kuin moni muu. Oli suorastaan nautinto kuunnella hänen keskustellaan hengellisistä asioista tätini vanhan Kaisan kanssa, joka myös niitä harrasti. Mutta huvittaakseen korvat höröllä kuuntelevaa lastakin hän kerran äkkiä kysäisi: »Kuinkas monta vasikanhäntää tarttee tästä taivaaseen?» No niin, eihän niitä tarvinnut kuin yksi, mutta se niin pitkä, että ulottui.

En tiedä, miten Tokista tuli lehtori B. F. Godenhjelmin, Syrjän kesävieraan, postinkantaja. Varmaa vain oli, että hän uskollisesti ilmestyi keittiöön kaksi kertaa viikossa, odotettuna ja kaivattuna. Tämä toimitus, postin antaminen oli hänelle niin tärkeä, ettei kirjeitä ja sanomia luovutettu kenellekään muulle kuin talon herralle. Tämä seisoi kärsivällisesti katselemassa, kuinka ensin repun siteet aukaistiin, kuinka sitten sieltä sukelsi esiin punaraitainen nyytti, jossa oli perin kireät solmut, nyytin sisästä sanomalehtipaperi ja vasta sen suojista itse posti, sateellakin kuivana ja hyvin säilyneenä.

Lukemattomat kerrat seisoin malttamattomana rannalla ulapalle tähyilemässä, joko näkyisi pientä kiikkerää ruuhaa. Ja kyllähän se aina lopulta siinti silmiini. Mutta jos luulit sen silti olevan pian perillä, erehdyit pahasti. Toki näet räpytteli airojaan kuin varis ikään siipiään. Eikä pitänyt suunnasta mitään lukua. Ruuhi meni hyvän joukon itään ja sitten taas länteen, mikä pitensi matkaa uskomattomasti. Mutta kun tuli lähemmä, oli kiireenvilkkaa juosta sipaistava taloon, ettei ukko vain äkkäisi häntä väijyneeni.

Toki lienee ollut tässä palveluksessaan 10 — 15 vuotta, kun hänen lehtorinsa päätti antaa hänelle muistomitalin uskollisuudesta ja lehtorska pitää pienet kekkerit ukon kunniaksi ison pihlajan varjossa, missä aina muutenkin iltapäiväkahvit juotiin. Tokille oli tästä ilmoitettu. Silloin hänkin päätti pitää puheen, kai elämänsä ensimmäisen ja viimeisen. Mutta olihan siihen valmistauduttava. Tupaan kutsuttiin isäntä, emäntä ja Kaisa. Utelias tyttönen tietysti pujahti mukaan ja sai kuulla tuon puheen jo ennakolta. Sitten uudestaan, kun se esitettiin vastauksena lehtorille. Se oli kaunis puhe, jota moni voisi kadehtia, pääajatukseenaan sana hyvästä teosta, joka aina palaa siunauksena tekijälleen.

Lumppurinammattiaan Toki yhä harjoitti. Syrjän isäntä rakennutti hänelle uimarantaamme tähän tarkoitukseen vajan. Sen suulla näin hänet monet kerrat lajittelemassa riepuijan. Tervakoskelta palattuana hänellä oli mukana hiukan silkkipaperia ja silmäneuloja ja ehkä jotain muutakin pientä rikkamaa, jota hän myyskenteli tutuilleen.

Luulenpa melkein, että hän saattoi olla pitkät ajat miltei ruoatta, täytäten vatsansa sitä runsaammin isoisten pöydässä. Syrjässä hän istui vielä kauan toisten jälkeen ns. »pakarissa», missä ateriat kesäisin nautittiin. Kysyin kerran lapsellisuudessani, kuinka kauan Toki aikoi syödä. Hän osoitti kurkkuaan ja vastasi: »Tuonne asti.»

Rahojaan hän keräsi, kummallista kyllä, kaksimarkkasina, jotka toi lehtorille Helsingin pankkiin talletettavaksi, ja tämän kuoltua Kaarle-veljelleni.

Lopuksi tuli tieto, että aika oli Tokistakin jättänyt. Hän kun oli aina varoittanut, ettei hänen varojaan saanut antaa »Lopen vaivaisille», niistä muodostettiin stipendirahasto lahjakkaille kansakoululapsille. Sen rahallinen arvo on mennyt menojaan, mutta lahjoittajan muisto elää silloisen tytön, nyt jo harmaahapsisen, sydämessä.

*

Mäensyrjän Jooseppi oli kolmas, toisia Jooseppeja paljon nuorempi. Hän oli läheisen torpan poika, harvinaisen lahjakas, niin että oli vahinko, ettei hän aikoinaan metsäkylän lapsena päässyt opin teille.

Mieheksi tultuaan hän otti torpan haltuunsa, ja siitä alkoi uusi komento. Maat pantiin vuoroviljelykseen, ja tuvan jatkoksi rakennettiin eteläpuolelle uusi valoisa pirtti, joka monine isoine ikkunoineen oli kesäpäivin aurinkoa tulvillaan.

Pirtin viereen oli tehty Joosepille kamari. Siellä oli hänen alullepanemansa tämän syrjäkulman lainakirjasto. Kaapin päällä komeili omatekoinen värillinen Suomen vaakuna leijonineen. Eiköhän vain kaappikin liene ollut hänen kätevästä käsistään lähtöisin niinkuin monet muut huonekalut. Siellä näki siroja sorvattuja jalkoja, maalaukset hopeajuovin koristeltuina. Joosepin suurin taidonnäyte oli kuitenkin hänen itse kokoonpanemansa harmooni.

Aikaa myöten Jooseppi meni naimisiin, ja hänellä oli jo ainakin kaksi poikaa, kun . . . Niin, Mäensyrjän torppa oli aikoinaan erotettu järven toisella puolen sijaitsevasta Melkosta pojista nuoremmalle vanhemman saadessa itse talon. Mutta ajan oloja kuvaavasti oli solmittu vain 50 vuoden vuokrasopimus. Nyt oli torppa Joosepin ansiosta hyvässä kunnossa. Mutta vuokra-aika meni umpeen, ja niinkuin niin usein tapahtui — talo otti sen itselleen. Ei ollut vielä torpparilakia. Se tuli, vahinko kyllä, Joosepin tiimoilta liian myöhään. Hänhän olisi saanut kotinsa rahatta ja hinnatta.

Kun viimeksi kävin hänen luonaan, oli hänellä metsäraiviossa puolivalmis asutus, mutta ympärillä kiviä ja kantoja täyteen kylvetty korpi.

En lähemmin tiedä, kuinka hän selvisi elämästä perheineen. Muistelen nähneeni hänen nimensä joidenkin kunnan toimien yhteydessä. Jos niin oli, oli hän sen varmasti ansainnut.